

Dones i revolta

La presència femenina a les Germanies (Mallorca, 1521 – 1523)

MARGALIDA BERNAT I ROCA

Introducció

Des de sempre, quan es parla d'Història en general o de fets històrics en particular, se sol atorgar el màxim protagonisme als homes i comptades vegades apareixen dones com a actrius principals dels esdeveniments, a no esser que siguin reines o protagonistes singulars. Ara bé, a les darreries del segle XX, sorgí una certa consciència a l'entorn d'aquesta exclusió: és el que es definí com a invisibilitat històrica o es denominà, a vegades amb no poca ironia, la invisible majoria històrica, iniciant-se un plantejament del passat no exclusivament androcèntric¹ i que donà lloc a unes primeres obres generals no exemptes d'un cert caire conjuntural.²

Dins d'aquest marc, l'anonimat de les dones mallorquines del passat és gairebé una constant només trencada per figures singulars com Santa Catalina Thomàs, sor Isabel Cifre, sor Clara Andreu o sor Aina Maria del Santíssim Sagrament,³ relacionades

---

¹ R. GARCÍA CÁRCCEL: "Invisibilidad histórica", *Historia 16*, núm. 145, 1988, 2-23.

A. MORENO I SARDÀ: "Per a una història no androcèntrica", *L'Avenç*, 1981, 6-7.

A. MORENO I SARDÀ: "El arquetipo viril. protagonista de la historia", *Historia 16*, 145, 1988, 129-130.

M. RIVERA: *Nombrar el mundo femenino. Pensamiento de las mujeres y teoría feminista* – Barcelona, 1998.

² A tall d'exemple:

C. SEGURA GRAIÑO[Ed.]: *La voz del silencio. Historia de las Mujeres: compromiso y método* – Madrid, 1973 (2 vols.)

B. S. ANDERSON / J. P. ZINSSER: *Historia de las Mujeres: Una historia propia* – Barcelona, 1991 (2 vols.).

G. DUBY / M. PERROT: *Historia de las Mujeres* – Madrid, 2000 (6 vols.)

³ Sobre totes elles, la bibliografia és considerable des de temps enrere. Serveixin d'exemple aquests títols:

A. DESPUIG Y DAMETO: *Vida de la Beata Catalina Tomas, religiosa profesada de Santa María Magdalena de la Ciudad de Palma, capital del Reyno de Mallorca. La escribió el Emo. y Excmo. Sr. D. ---, Cardenal del título de San Calixto, Archipreste de la Basílica de Santa María la Mayor. Y la publica el Dr. D. Josef Barberí Presbítero Beneficiado en la Sta. Iglesia.* En Mallorca, 1816.

V. MUT: *Vida de la Venerable Sor Isabel Cifre, fundadora de la Casa de educación de la Ciudad de Mallorca.* Año 1655.

J. BARBERÍ: *Vida de la Venerable Madre Sor Clara Andreu, natural de Palma, capital del Reyno de Mallorca, religiosa geronima en el Monasterio de San Bartolomé de la Villa de Inca, con un apéndice histórico de dicha villa por D. --- Pro. Beneficiado en la Catedral* – Mallorca, 1807.

[---] *Vida de la Venerable M. Sor Ana María del Santísimo Sacramento, Religiosa del Convento de*

amb la religió; excepcionalment, amb algunes vinculades amb la cultura com Agnes de Pacs⁴ o Beatriu de Pinós⁵ i, fins i tot, rellevants en economia com Esclaramonda Bertrana,⁶ o Quitèria Ballester.⁷ Poc a poc, es van produint noves aportacions que les tracten com a col·lectiu.⁸ Ara bé, tot junt sovint només és conegut pels estudiosos o dels empesos per la curiositat, mentres que, pel públic en comú, passa freqüentment desapercbut.

1.- Una memòria esborrada

El que aquí s'intentarà és recuperar, si més no, l'ombra d'unes dones que tengueren un paper actiu i destacat en un dels capítols cabdals de la Història de Mallorca: les Germanies. Capítol encara ara sotmès a una constant relectura que va des del seu enaltiment fins la més dura de les censures, tot depenent de la valoració política que se li vulgui donar, en un va-i-ve iniciat tot just després dels propis esdeveniments amb l'obra de Joan Binimelis i que tengué un camp ben abonat en el segle XIX,⁹ sense que el segle XX se n'hagi fet escàpol.

Ara bé, es mirin des d'on es mirin les Germanies, s'ha de tenir present que, ara per ara, l'única documentació a l'abast prové de fonts elaborades pels repressors, mentres que la que pogué ésser generada pels agermanats és completament desconeguda, per més que se sap que alguns proagermanats coetanis varen escriure

Santa Cathalina de Sena de esta Capital de Palma del Reyno de Mallorca. Dividida en dos partes. Sacala a la luz un devoto de dicha Venerable, cuyo nombre se sepulta en las sombras del olvido. En Mallorca, 1741.

⁴ Mª BARCELÓ CRESPI: "Agnes de Pacs i l'entorn humanista", *Memòries de l'Acadèmia Mallorquina d'Estudis Genealògics, Heràldics i Històrics*, 10, 2000, 21-48.

⁵ À. SANTAMARIA: "La donació proluliana de Beatriu de Pinós", *Bolletí de la Societat Arqueològica Lul·liana (BSAL d'ara al davant)*, 35, 1976, 30-140.

⁶ M^a. BARCELÓ CRESPI: "La dona com a subjecte fiscal (segles XV – XVI)", *Mayûrqa*, 21/1, 1989, 49-56.

⁷ A. BORRÀS I SALAS: "La senyora Quitèria Ballester i el seu temps", *Actes de les I Jornades d'Estudis Locals en memòria de Josep Capó – Santa Maria del Camí*, 1998, 79-90.

⁸ Entre les aportacions dels darrers anys i a tall d'exemple:

Mª BARCELÓ CRESPI / A. FERRER I VIDAL: "El servicio doméstico femenino en la Mallorca bajomedieval" in *El trabajo de las mujeres. Pasado y presente – Málaga*, 1996, 218-232.

M. BERNAT I ROCA / J. SERRA I BARCELÓ: "«Folles fembres bordelleres» (Ciutat de Mallorca, Segles XIV-XVI)", *Actes de les XVIII Jornades d'Estudis Històrics Locals: Al tombant de l'Edat Mitjana – Palma*, 2000, 213-249.

E. CRUZ PÉREZ: "La feina de les alletadores durant la baixa Edat Mitjana", *BSAL*, 59, 2003, 34-46.

Mª BARCELÓ CRESPI: "Romia Rovira i Genovard (1422?-1460?) i l'entorn familiar", *Memòries de la Reial Acadèmia Mallorquina d'Estudis Genealògics, Heràldics i Històrics*, 14, 2004, 25-38.

G. LLOMPART MORAGUES: "«La dona Granada». una empresaria de baños del siglo XIV", *Memòries de la Reial Acadèmia Mallorquina d'Estudis Genealògics, Heràldics i Històrics*, 14, 2004, 59-76.

⁹ Només com a mostra, dues aportacions de dos autors d'ideologia diversa:

J. Mª QUADRADO: *Juan Colom. Discurso histórico hecho a la Asociación de Católicos, vertido del mallorquín al castellano y respuesta a los artículos y al folleto publicados sobre el mismo*. – Palma, 1870.

A. FURIÓ: *Memoria histórica del levantamiento de los Comuneros mallorquines en 1520 escrita con motivo de la colocación del retrato de su caudillo Juan Odon Colón en el salón de sesiones del M. I. Ayuntamiento Constitucional de Palma, capital de las Baleares* – Palma, 1841.

diverses obres que defensaven la seva postura –com en el cas valencià-¹⁰ i que corregueren majoritàriament manuscrites. Sembla que cap es conserva a hores d'ara, tot i que consta com, a la segona mitat del segle XVI, hi havia qui les col·leccionà.¹¹ Per tant, la informació només es pot contemplar des d'una sola perspectiva: aquella que carrega les tintes sobre els aspectes més negatius de la conducta dels agermanats, amb poques excepcions ençà i enllà. Els repressors havien de justificar la duresa de la seva postura i no dubtaren en magnificar negativament paraules i accions dels agermanats. No suposa res de nou: el col·lectiu de pagesos i menestrals, generalment, només s'ha tengut en compte quan participà en esdeveniments com els assalts dels Calls d'Inca i Ciutat de Mallorca de 1391,¹² l'Aixecament Forà entre 1452 i 1454,¹³ les poc conegudes conspiracions de 1463¹⁴ o les mateixes Germanies. Un apropament que sovint s'ha produït de forma superficial i en tant que agrediren els grups de privilegi.

De tots els esmentats, el de les Germanies sempre ha resultat particularment conflictiu dins de la Història de l'Edat Moderna de Mallorca. Si ho demostra la ja referida absència de documentació proagermanada, ho reforça la manca de memòria entre el poble. En altres paraules, a nivell popular no s'ha conservat cap record en forma de cançó o contarella, mentres que les escasses dites que se'n derivaren s'han oblidat des de fa temps.¹⁵ És cert que es coneixen o s'han sentit els noms de Joan Crespi i de Joanot Colom¹⁶ o, fins i tot, el de Pau Casanoves;¹⁷ tal volta, es té notícia de les terribles execucions, però poc més. Tot junt, n'és bon indicador de la força exercida sobre els vençuts, ja que es recorden esdeveniments anteriors només que sigui de forma inconcreta, a vegades atemporal o integrats en la llegenda.¹⁸

¹⁰ E. DURÁN: *Les Germanies als Països Catalans* – Barcelona, 1982, 7-12.

¹¹ E. DURÁN: *Cròniques de les Germanies* – València, 1984.

¹² F. LÓPEZ BONET: "La revolta de 1391: efectivament, crisi social", Actes del XIII Congrés d'Història de la Corona d'Aragó. Comunicacions (Primera part) – Palma, 1989, 111-124.

¹³ J. Mª QUADRADO: *Forenses y Ciudadanos*. – Palma, 1847. Corregida i augmentada a 1895.

P. PIFERRER / J. Mª QUADRADO: *España, Sus monumentos y artes. Su naturaleza e Historia. Islas Baleares* – Barcelona, 1888, 251-281.

¹⁴ P.P. DELGADO ALEMANY / J. SERRA I BARCELÓ: "La conspiració d'Inca de 1463". Actes de les III Jornades d'Estudis Locals -Inca, 1997, 27-46.

¹⁵ Societat Arqueològica Lul·liana – Miscel·lànies Frau – Bloc XI – f. 241. Aquest erudit recollí encara de viva veu expressions col·loquials com *Encara estas en sos tretze?* o *Dexauloná, qu'encara esta en sos tretze*, en al·lusió a la Tretzena que governa la Germania i que foren vives fins les darreries del segle XIX.

¹⁶ J. JUAN VIDAL: (1985) *Els agermanats* – Palma, 1985.

¹⁷ J. SERRA I BARCELÓ: *Pau Casanoves i les Germanies a Inca* – Inca, 2000.

¹⁸ Com a mostres:

EN JORDI DES RACÓ [MN. A. Mª ALCOVER]: *Aplec de Rondalles Mallorquines/V* – Mallorca, 1990, 102-116: "El Rei En Jaume dins de la vida del poble mallorquí"; 117-131: "Sant Vicenç Ferrer dins la memòria del poble mallorquí".

A. J. QUINTANA / Mª CALAFAT: *La pervivència del rei En Jaume* – Palma, 1992.

M. BERNAT I ROCA / J. SERRA I BARCELÓ: "«Les coves on los moros estaven». Els darrers nuclis de defensa dels vençuts (1230 – 1242)", *BSAL*, 57, 2001, 29-48.

2.- Les dones i les Germanies

Aquesta pèrdua de memòria comú demostra que l'inconscient col·lectiu sembla haver censurat amb èxit un esdeveniment particularment dur i tot hauria de conduir a què el paper de les dones fos encara més difús. Però una ullada ràpida als llistats d'addictes a les Germanies publicats per Josep Ma. Quadrado, a finals del segle XIX, demostra el contrari. El recull de noms i fets tan de Ciutat de Mallorca com d'un bon nombre de viles de la Part Forana,¹⁹ posa de relleu com les dones dels agermanats –mares, germanes, esposes, filles i alguna amistançada- s'implicaren amb tanta o més força que els homes. No sempre se les pot deslligar dels referents masculins, però no n'hi manquen amb un nom i un paper ben propis.

2.1.- Dones agermanades

Josep Ma. Quadrado recull un total de 5.134 registres d'agermanats. Entre ells, es detecten fins 122 al·lusions a dones agermanades, pertanyents a: Artà (7), Bunyola (3), Campos (3), Ciutat de Mallorca (82), Manacor (22), Montuïri (2), Petra (1) i Porreres (2). Representen només un 2'38 %, si bé val a dir que, per la naturalesa fragmentària de la font disponible, així com pel fet dels esments plurals –germanes, filles, ..., més les omissions- aquest nombre degué ésser considerablement superior, si més no el doble de les que es coneixen. Això vendria a representar una xifra que oscil·laria entre 200 i 250 dones i que bé es podria aproximar a les 300, cosa que se situaria a l'entorn d'un 5 %.

Amb tot, els interrogadors es trobaren amb la barrera de no poder recollir amb gran detall moltes de les seves actuacions, ja que la seva condició femenina sí les atorgava realment una certa invisibilitat. En casos com el d'Eleonor, viuda de Martí Borràs,²⁰ l'escrivà feu constar que *los testimonis no saben més perquè es dona*, tot i que en diuen que era *mala y de perversa* a més de *parlera* i assenyalen les seves relacions amb els Uguet.²¹ L'argument, de forma implícita, es pot considerar ben vàlid per a moltes més. Això, emperò, no les eximí de rebre el mateix tractament pejoratiu que els homes. Amb tot i malgrat la freqüent manca de detalls concrets sobre les seves actuacions, es possible suggerir una tipificació:

- Encara que totes s'han de considerar agermanades per definició, les que apareixen explícitament amb aquesta categorització sumen més de 40, amb matisacions com *afectada*, *dona de Germania*, *de la*

¹⁹ J. Mª QUADRADO: *Informacions judicials sobre'ls adictes a la Germania en la Ciutat e Illa de Mallorca. Penas de cos e d'haver a ells imposades apres la reducció de 1523* – Palma, 1896.

²⁰ QUADRADO: *Informacions judicials ... Bunyola*, 128: núm. 10.

²¹ Son varis els agermanats d'aquest llinatge i és possible un parentiu entre ells. Veure: QUADRADO: *Informacions judicials ... Ciutat*, 10: núm. 90. Es tracta de Pere Uguet, pintor, destacat dirigent; 54: núm. 672. És Joan Uguet, forner, relacionat amb el dirigent manacorí Mateu Armenrgol a. En Sarrià (176: núm. 220) i molt possiblement implicat amb l'episodi encobertista de 1541 de València. També consta un prevere Uguet a Campos (134: núm. 8).

Germania i, a vegades, amb augmentatius com el de *gran afectada* o *molt agermanada*.

- Les que eren *com son marit* com la muller de Juan Danús, paraire²² o *pitjor que ell* com la del moliner draper i paraire Antoni Boscana; les esposes de Joan Jaume, d'Andreu Mesquida, i les de Pere i Joan Rosselló;²³ també consta la muller de Sebastià Pons.²⁴ I s'hi han de sumar les que eren *com el pare*, cas de filla de Guillem Vaquer²⁵ o *com tota la casa* com l'esposa del teixidor de Ili Joan Manresa.²⁶

- Les definides com a *mala* o *molt mala* com l'esposa del paraire Martí Pellicer;²⁷ la dona Miquela Gallarda, filla de la dona Pau Molla, i les esposes de Pere Massanet i Joan Cursach;²⁸ la de Bartomeu Cabreret²⁹ o la dona de Gabriel Fiol; ...³⁰ I alguna ho era fins i tot en contra de l'opinió del marit, com la del pescador Joan Metge.³¹

- De *perversa* o de *perversa intenció* varen esser considerades la dona i la filla de Francesc Pons a Navarrès,³² la dona del revenedor Jaume Forner;³³ Elionor, viuda de Martí Borràs;³⁴ altra vegada, la de Bartomeu Cabreret; ...

- I *pessima* és l'apel·latiu que s'aplicà a l'esposa de Joan Poch, menor,³⁵ i la d'Esteva Ballester,³⁶ que també era tenguda com a de *perversa intenció* i com a *terrible*, a l'igual que la mare de Jaume Genovard.³⁷

Òbviament, hi ha tot el grup de les que s'implicaren en accions més directes i concretes, cosa que la relació d'addictes recull puntualment:

- Les avalotadores -en nombre de 8-, que enmig dels tumults en els carrers de Ciutat de Mallorca, proferien crits i feien créixer l'excitació de la massa, com Caterina Rossellona o n'Antonina, filla del bracer Joan Lladó, activa fins i tot després de la reducció;³⁸ ...

²² QUADRADO: *Informacions judicials ... Ciutat*, 13: núm. 131.

²³ QUADRADO: *Informacions judicials ... Manacor*, 175: núm. 210; 177: núm. 253; 181: núm. 337; 189: núm. 189.

²⁴ QUADRADO: *Informacions judicials ... Porreres*, 230: núm. 28.

²⁵ QUADRADO: *Informacions judicials ... Manacor*, 180: núm. 326.

²⁶ QUADRADO: *Informacions judicials ... Ciutat*, 46-47: núm. 530.

²⁷ QUADRADO: *Informacions judicials ... Ciutat*, 71: núm. 741.

²⁸ QUADRADO: *Informacions judicials ... Artà*, 113: núm. 107; 122: núm. 308; 123: núm. 346.

²⁹ QUADRADO: *Informacions judicials ... Manacor*, 174: núm. 179.

³⁰ QUADRADO: *Informacions judicials ... Petra*, 221: núm. 88.

³¹ QUADRADO: *Informacions judicials ... Manacor*, 174: núm. 183.

³² QUADRADO: *Informacions judicials ... Ciutat*, : núm. 116.

³³ QUADRADO: *Informacions judicials ... Ciutat*, 72: núm. 958.

³⁴ QUADRADO: *Informacions judicials ... Bunyola*, : núm. 10.

³⁵ QUADRADO: *Informacions judicials ... Bunyola*, 129: núm. 23.

³⁶ QUADRADO: *Informacions judicials ... Manacor*, 177: núm. 241.

³⁷ QUADRADO: *Informacions judicials ... Manacor*, 177: núm. 257.

³⁸ QUADRADO: *Informacions judicials ... Ciutat*, 9: 12: núm. 116; 24: núm. 261.

- Les perseguidores de mascarats o *de bons* com l'esposa de Joan Sastre³⁹ o la segona esposa d'Antoni Ballester que *volebat percutere duas dominas*, que s'han de suposar mascarades.⁴⁰ Les escorcolladores de dones de bé, com na Ruberta, muller d'Arnau Rubert, la muller de l'hortolà Guillem Quintana i la del bracer Juan Quintana a. lo Prom.⁴¹ Les capaces de saquejar cases de mascarats, requisant-ne caixes, com Caterina Rossellona a ca Gaspar Martorell, l'esposa de Miquel Major de qui es deia que *ha destroit la mitat de la terra de lansols* o la de Jaume Rostit que es justificava amb l'argument de *tant han robat los ciutadans e nosaltres no robarem ara?*⁴² Les fautores d'agermanats, com les anomenades Canongeses de la Plaça del Call, a Ciutat de Mallorca.⁴³
- Les prou llançades, com la ja esmentada esposa d'Antoni Joan a. Sayart, que anà al camp de batalla amb els germans Colom⁴⁴ o l'esposa del pareire Miquel Planas, que aprofitava el saqueig d'horts per fer tala de llenya.⁴⁵
- Les insultadores, com la muller de Guillem Mora, tintorer, que humiliava les dones mascarades quan intentaven abandonar la ciutat, tot dient: *Hont anau, bagasses? anau vos ho a fer dels soldats?*⁴⁶
- Les clarament violentes, com la del botiguer Miquel Garau, de qui es va fer constar que era *idem ut vir* al comparar-la amb el marit, un agermanat destacat i molt agressiu, o la viuda Fornera de la qual es deia que *si fos stat home fora stat matador*.⁴⁷
- Per concloure, les no tan exaltades però que s'implicaren en tasques de suport com la muller del botiguer Miquel Garau que *tenia botiga y la bossa dels legums i forments que aportava de fora per la Germania*⁴⁸ o la de Jaume Rexac a. Balma, que pastava *per la Germania*.⁴⁹

---

³⁹ QUADRADO: *Informacions judicials ... Ciutat*, 30: núm. 323.

⁴⁰ QUADRADO: *Informacions judicials ... Manacor*, 175: núm. 192.

⁴¹ QUADRADO: *Informacions judicials ... Ciutat*, 52: núm. 636; 62: núm. 780; 68: núm. 880.

⁴² QUADRADO: *Informacions judicials ... Ciutat*, 9: 72; 29: núm. 311; 48: núm. 554.

⁴³ QUADRADO: *Informacions judicials ... Ciutat*, 6: núm. 14.

⁴⁴ QUADRADO: *Informacions judicials ... Manacor*, 175: núm. 200.

⁴⁵ QUADRADO: *Informacions judicials ... Ciutat*, 10: núm. 86.

⁴⁶ QUADRADO: *Informacions judicials ... Ciutat*, 67: núm. 868.

⁴⁷ QUADRADO: *Informacions judicials ... Ciutat*, 35: núm. 369; 72: núm. 954.

⁴⁸ QUADRADO: *Informacions judicials ... Ciutat*, 34: núm. 368.

⁴⁹ QUADRADO: *Informacions judicials ... Manacor*, 182: núm. 392.

2.1.1.- Les sermonadores

D'entre totes, emperò, les que més s'han de destacar són aquelles que apareixen com a sermonadores o grans sermonadores -19 d'elles-, a les quals s'han de sumar les que parlaven a favor de la Germania -fins a 5- i probablement aquelles que se'n diu que tenien *mala llengua*, que eren *mal parlants contra mascarats* o *dona parlera* -fins a 6-. Per entendre millor fins a quin punt aquestes dones tengueren un pes específic, s'ha de contemplar un caire important sovint negat en relació al moviment agermanat, tan valencià com mallorquí: la qüestió de la ideologia.⁵⁰ Els vencedors imposaren un model explicatiu segons el qual els agermanats eren gents vils i de baixa condició, sense cap preparació i que només volien acabar físicament amb els cavallers i privar de la corona al sobirà. Es tractava de fer veure un moviment no planificat, sense un projecte organitzat i sense objectius. De fet, emperò, hi ha prou elements d'anàlisi que permeten deduir el contrari. El que passa és que, com en tot moviment social complex, causes i detonants són prou complicats per poder-los esbrinar tots.⁵¹

Per entendre-ho només que sigui en part, es pot començar gairebé amb la conquesta de 1229. El règim de franquesa, instaurat per Jaume I, suposà un sistema oligàrquic que s'autoperpetuava i que contemplava la Part Forana com a un espai subordinat a les necessitats i als interessos de Ciutat de Mallorca, a la qual havia de subministrar matèries primeres per a les manufactures, proporcionar queviures i esser-ne el mercat on distribuir produccions i excedents de relativa qualitat. En poques paraules, un sistema pràcticament colonial, on Ciutat de Mallorca actuaria de metròpoli. Per altra part, el model impositiu era clarament favorable al grup oligàrquic i feixuc pels forans, tant i més amb la generalització del sistema de talles que, amb variacions, perdurà durant segles i al qual s'hi ha d'afegir l'especulació del mercat, particularment amb els cereals, sumat a les males collites. Tot junt derivà en el Contracte Sant (1405), amb el pas de les finances públiques a mans d'un sindicat de creditors -la Universal Consignació- que gairebé coincidia amb els mateixos grups que prenien les grans decisions polítiques i econòmiques del Regne de Mallorca. En aquest marc, no és d'estranyar que es congruïssin pensaments reivindicatius i que, d'alguna manera, es produïssin episodis de contesta més o manco revolucionària.

El nucli central del moviment social del segle XIV és el genèricament denominat Assalt del Call, de 1391, que afectà els col·lectius jueus tant d'Inca com de Ciutat de Mallorca. En conjunt, el perfil social dels avalotats respon a uns mateixos trets: el poble menut com a conjunció d'artesans proletaritzats, petits pagesos i jornalers.⁵² Però se sap com al darrere existien aspectes que transcendien

⁵⁰ E. DURÁN: "Aspectes ideològics de les Germanies", *Pedralbes*, 2, 1982, 53-67.

⁵¹ A. SANTAMARIA: "Sobre los orígenes de la Germanía de Mallorca", *Mayürqa*, 5, 1971, 24-40.

J. JUAN VIDAL: "Una aproximación a estudio de las Germanías de Mallorca", *Boletín de la Cámara Oficial de Comercio, Industria y Navegación de Baleares*, 681, Oct./Nov. 1973, 141-188.

J. JUAN VIDAL: "La problemática de los censales y su incidencia en las Germanías", *Mayürqa*, 13, 1975, 261-279.

l'antisemitisme. Amb l'intent de culpabilitzar només els forans, conscientment, s'amagà que, a Ciutat de Mallorca, la revolta la iniciaren els menestrals i que els primers objectius atacats varen ésser cases de cavallers i mercaders. Per altra part, entre les demandes presentades pels forans, sols una petita part feia referència als jueus, mentres que moltes altres tenien a veure amb un procés de reforma total de la societat, la fiscalitat i l'administració.⁵³

Aquestes reivindicacions tornaren ésser les causes principals de l'Aixecament Forà (1452-1454).⁵⁴ Una revolta amb un final que tampoc va satisfer a ningú. Els pagesos reberen el càstig de la corona com a injust i excessiu; els triomfadors, que intentaren reduir a la servitud els forans, el trobaren massa benèvol. Com a precedent de les dones agermanades, serveixi el cas de l'alcudienca Francina, muller de Guillem Totosaus, penjada pels sermons i els crits sediciosos que havia pronunciat amb motiu d'aquesta revolta.⁵⁵ Segurament, no degué ésser l'única, però les altres s'han esvaït. Per altra banda, no s'ha d'oblidar que justament Alcúdia fou un dels centres on es gestà la conspiració de 1463 i que un dels seus dirigents era precisament un Guillem Totosaus.⁵⁶

La degradació de l'economia en general marcà el final del segle XV i no s'aturà amb l'arribada del segle XVI.⁵⁷ Les males anyades contínues, la recessió comercial per la substitució del model mediterrani per l'atlàntic, les malversacions del capital públic, la corrupció administrativa, ... provocaren que el Regne de Mallorca, en temps dels Reis Catòlics, arribàs a un estat de fallida tècnica, amb la conseqüent tensió social.⁵⁸ Altra vegada, l'argument de l'orde públic serví per prendre mesures de força i, al mateix temps, la instauració de la Inquisició vengué a

⁵² M. J. DEYÀ BAUZÀ: "La economía mallorquina en época de Carlos I: Innovaciones y continuidades", *Memòries de l'Acadèmia Mallorquina d'Estudis Genealògics, Heràldics i Històrics*, 10, 2000, 49-61.

⁵³ J. RULLAN: *Historia de Sóller/I* – Palma, 1874, 425-431. Recull el text de les demandes dels avalotats.

⁵⁴ A. SANTAMARÍA: "Levantamiento Foráneo" in J. MASCARÓ PASARIUS [Coord.] *Historia de Mallorca/III* – Mallorca, 1970, 135-248.

A. SANTAMARÍA: "Alfonso el Magnánimo y el levantamiento foráneo de Mallorca", *Estudios sobre Alfonso el Magnánimo* – Barcelona, 1960, 63-138.

⁵⁵ QUADRADO: *Forenses y Ciudadanos*, 200.

⁵⁶ DELGADO / SERRA: "La conspiració d'Inca ...", *passim*.

⁵⁷ A. SANTAMARÍA: "La deuda pública en la Parte Foránea de Mallorca al finalizar el siglo XV", *AEM*, 8, 1972-1973, 258-304.

⁵⁸ A. SANTAMARÍA: "La Pragmática de Granada. Una década de la historia de Mallorca (1451- 1504)", *Boletín Oficial de la Cámara de Comercio y Navegación de las Baleares* núm. 670-671, 1971, separata 2.

A. SANTAMARÍA: "El mercado triguero de Mallorca en la época de Fernando el Católico", *Actas del VI Congreso de Historia de la Corona de Aragón* – Madrid, 1959, 379-392.

A. SANTAMARÍA: "Mallorca, al advenir Fernando el Católico", *Mayürqa*, 2, 1969, 19-47.

A. SANTAMARÍA: "El Reino de Mallorca en la época de los Reyes Católicos", *Boletín de la Sociedad Castellonense de Cultura*, 46, 1970, 253-271.

A. SANTAMARÍA: "La época de Fernando el Católico y la Germania", J. MASCARÓ-PASARIUS [Coord.]: *Historia de Mallorca/III* – Palma, 1970, 249-360.

A. SANTAMARÍA: "Coyuntura política de Mallorca al morir Isabel la Católica", *BSAL*, 40, 1993, 141-168.

A. SANTAMARÍA: "Sobre gestión fiscal y la coyuntura económica en Mallorca en torno a 1510", *Mayürqa*, 14, 1975, 21-61.

refermar els poders de la corona.⁵⁹ En els anys anteriors a l'esclafit agermanat, s'utilitzaren instruments com a arma contra els cavallers tal com els denominats *Testaments del Porc*,⁶⁰ autèntiques manifestacions de crítica social. No de bades, a Mallorca, encara es diu que *de porc i de senyors se n'ha de venir de casta*, no sempre en un sentit positiu. A partir de 1512, la tensió s'anà acumulant i, a 1513, aparegueren cartells revolucionaris a Ciutat de Mallorca, si bé es desconeix el seu contingut.⁶¹ Els conflictes de les banderies, l'oposició de les oligarquies a qualsevol reforma i el progressiu endeutament de corporacions i persones provocà un clima molt proper a la violència. La diferència amb l'Aixecament Forà era que la fallida del sistema ja no només afectava els pagesos, sinó que també havia arribat a quasi tots els oficis artesanals. En contra del que es pensa, els Col·legis de menestrals, a l'Edat Mitjana, es trobaven lluny d'esser corporacions igualitàries i democràtiques,⁶² un aspecte que anà en augment conforme s'apropava l'Edat Moderna. Les cúpules dirigents, a Mallorca i a altres indrets, havien organitzat tot un sistema per a què una minoria controlàs la resta del propi ofici i, fins i tot, una bona part d'oficis subsidiaris.⁶³ Si les Germanies tengueren un ressò diferent a altres moviments socials

⁵⁹ M. COLOM PALMER: *La Inquisició a Mallorca (1488-1578)* – Barcelona, 1992.

⁶⁰ J. AMADES: "El testamento de animales en la tradición catalana", *Revista de Dialectología y Tradiciones Populares*, XVIII, Cuadernos 3 y 4, 1962, 348-350.

⁶¹ Arxiu del Regne de Mallorca – Real Audiència – Pregons i Edictes 2 – ff.35-35v.

⁶² M. BERNAT I ROCA: "Entorn a l'organització dels menestrals a la Mallorca del segle XIV", *BSAL*, 58, 2002, 93-114.

⁶³ El camp més treballat entre els segles XIII i XVII és el de les activitats tèxtils, si bé, poc a poc, se'n van coneixent d'altres. Veure:

M. BERNAT I ROCA: "L'obratge dels draps de llana i els «Capítols» del rei Sanxo. Una hipòtesi de treball", *BSAL*, 42, 1986, 63-78.

M. BERNAT I ROCA / J. SERRA I BARCELÓ: "L'aprenentatge d'un ofici: Graffiti arquitectònics a la Seu de Mallorca", *BSAL*, 1989, 45, 177-213 + lám.

M. BERNAT I ROCA: "L'Ofici de Ferrers. Algunes referències històriques (S. XIII - XVII)", *BSAL*, 1993, 49, 169-216.

M. BERNAT I ROCA: *Els "III mesters de la llana: Paraires, Teixidors de Llana i Tintorers a Ciutat de Mallorca (S. XIV-XVII)* – Palma, 1995.

M. BERNAT I ROCA / J. SERRA I BARCELÓ: "Els gerrers d'Inca al S. XVII. La renovació d'una artesanía", *Actes de les II Jornades d'Estudis Locals d'Inca - Ajuntament d'Inca - Inca*, 1995, 209-236.

M. BERNAT I ROCA: "«Collegi per si seperat». Notes sobre la segregació dels Oficis tèxtils a la Part Forana: Inca, S. XVI", *Actes de les III Jornades d'Estudis Locals - Inca*, 1996, 61-82.

M. BERNAT I ROCA: "Feudalisme i infraestructura artesanal: De Madína Mayúrqa a Ciutat de Mallorca" (1229-1315)", *BSAL*, 53, 1997, 27-70.

M. BERNAT I ROCA / J. SERRA I BARCELÓ: "Gerrers, Ollers i Teulers a Ciutat de Mallorca (Segles XVI - XVIII)", *Actes de les XV Jornades d'Estudis Històrics Locals: Transferències i comerç de ceràmica a l'Europa mediterrània (segles XIV-XVII)* - Palma, 1997, 455-476.

M. BERNAT I ROCA: "Molins drapers a Ciutat de Mallorca: entre interessos polítics i econòmics", *Estudis Baleàrics*, 58/59, 1997, 127-150.

M. BERNAT I ROCA: "«Hòmens feiners i d'indústria». Els menestrals de la vila d'Inca entre els segles XIII i XIV", *Actes de les IV Jornades d'Estudis Locals d'Inca - Inca*, 2000, 41-67.

M. BERNAT I ROCA: "Els inicis dels oficis menestrals: els paraires i els teixidors de llana (Ciutat de Mallorca, segle XIII)" in VIRÓS i PUJOLÀ: Ll. [Coord.] *Organització del treball preindustrial: Confraries i Oficis* – Barcelona, 2000, 41-54.

M. J. DEYÀ BAUZÀ: *La manufactura de la llana en la Mallorca del siglo XV* – Palma, 1997.

M. J. DEYÀ BAUZÀ: *La manufactura de la llana en la Mallorca moderna (Segles XVI - XVII)* – Palma, 1998.

M. J. DEYÀ BAUZÀ: "La manufactura de la piel en la Mallorca preindustrial" in C. MANERA [Dir.]: *Las*

anteriors va esser precisament perquè s'iniciaren en el món artesanal. Per aquest motiu, algun autor les ha definides com a un moviment social promogut pels productors de matèries primeres –els forans- i els manipuladors d'aquestes matèries primeres –els menestrals- en contra dels ostentadors dels drets agraris –els cavallers- i de les xarxes de distribució –els mercaders.⁶⁴

No és d'estranyar, per tant, que s'alçàs tot un moviment reivindicatiu d'una societat més justa a partir d'un model de pensament que impregnà les revolucions d'arreu d'Europa a cavall entre l'Edat Mitjana i l'Edat Moderna. La cronologia que, precisament, emmarca les Germanies. Aquest model era el mil·lenarisme lligat a diverses profecies apocalíptiques a l'entorn dels darrers dies abans de la justícia divina que castigaria els dolents –els opressors- i premiaria els bons –els oprimits.⁶⁵ Hi ha un cert consens sobre què el mil·lenarisme influí en el pensament agermanat valencià.⁶⁶ Pel mallorquí, una anàlisi detenguda de les poques restes de pensament polític denota que no era ni simple ni descoordinat, sinó que hi havia un esquema mental coherent.⁶⁷ Que els agermanats mallorquins fessin de tot el seu conjunt de reivindicacions un model messiànic provocà que els repressors ho convertissin en un argument de força per acusar-los de pertànyer a la *Secta Colombina* o de seguidors de la *Fe d'En Colom*. Una i altra cosa es relacionen amb el nom de Joanot Colom, però també pot esser una al·lusió a l'Era de l'Esperit Sant que tan clarament formava part del cicle mil·lenarista i reivindicatiu d'una Edat d'Or, en el sí del qual es convertirien en realitats palpables totes els anhels de moviments anteriors.⁶⁸ Per això, els escriptors enregistraren amb certa minuciositat paraules, fets i idees que només aparentment són anecdòtics. Així es recolliren actituds com les de la dona Eufrasina que *quant veyá lo dit Colom per la carrera, li deya ab les mans plegades, Oh! Deu vos mantenga y viscau molts d'anys per mar y per terra*⁶⁹ o el cas de la viuda Pau que predicava que el tambor -instrument emblemàtic dels actes públics agermanats- era l'Esperit Sant

islas del calzado. Historia económica del sector en Baleares (1200 – 2000) – Palma, 2002, 139-215.

⁶⁴ J. JUAN VIDAL: "Una aproximación a estudio de las Germanías de Mallorca", *Boletín de la Cámara Oficial de Comercio, Industria y Navegación de Baleares*, 681, Oct./ Nov. 1973, 141-188.

⁶⁵ N. COHN: *En pos del Milenio. Revolucionarios milenaristas y anarquistas místicos en la Edad Media* – Madrid, 1985. Més referit al context peninsular:

T. EGIDO: "Historiografía del Mesianismo en España" , A. ALVER / J. CONTRERAS / J.I. RUIZ : *Política y cultura en le Época Moderna (Cambios dinásticos, Milenarismos, mesianismo y utopías)*. Actas de la VI Reunión Científica de la Fundación Española de Historia Moderna – Universidad de Alcalá, 2004, 461-474.

⁶⁶ E. DURÁN: "Aspectes ideològics de les Germanies" in *Pedralbes*, núm. 2, 1982, 53-67.

V. VALLÉS I BORRÁS: *Bases ideològiques y programa reivindicativo de la Germanía* – Burriana, 1990.

E. DURÁN: "Aspectes mil·lenaristes en les Germanies valencianes", *El Contemporani. Revista d'Història*, 5, 1995, 21-27.

⁶⁷ M. BERNAT I ROCA / J. SERRA I BARCELÓ: "Voces de profetas en las Germanías de Mallorca (1521-1523)" in A. ALVAR / J. CONTRERAS / J.I. RUIZ [Eds.]: Actas de la VI Reunión Científica de la Fundación Española de Historia Moderna Política y cultura en la época moderna (Cambios dinásticos. Milenarismo: Mesianismo y utopía) – Universidad de Alcalá – 2004, 565-578.

M. BERNAT I ROCA / J. SERRA I BARCELÓ: "El paper de les profecies i els sermons a les Germanies de Mallorca (1521 – 1523)", *Randa:57. Homenatge a Miquel Batllori* 7, Barcelona, 2004, 31.55.

⁶⁸ J. LE GOFF: *Herejías y sociedades en la Europa preindustrial* – Madrid, 1987

⁶⁹ QUADRADO: *Informacions judicials ... Ciutat*, 23: núm. 255. Era l'esposa d'Antoni Coll, pareire i trezener.

que havia alliberat el seu fill de la presó i feia resar els *Set Goigs*.⁷⁰ Tot junt es donava enmig d'un context de veneració que resultava incomprensible pels repressors i pels dirigents a qui representaven.

Una part important d'aquest pensament reivindicatiu, de fet, era tramès precisament per les dones. Es té ben comprovat que, en el decurs de diversos moviments socials, particularment dins les minories,⁷¹ són elles en general i les mares en particular el vehicle fonamental de transmissió del bagatge atàvic del grup a les noves generacions. En el sí de les Germanies, són aquelles de les quals se'n diu que eren *com tota la casa, mala y perversa, pitjor que son marit o que son pare* com ja s'han esmentat. I n'hi ha que arribaren més enfora. Joana Falaguera és presentada com a *mare del poble*;⁷² altres fonts, a més a més, suggereixen que era una prostituta i que es relacionà amb alguns dels agermanats autors d'algunes morts a Calvià.⁷³ De Jaumeta Mira, vinculada al dirigent Pere Oliver a. Botifoc –del qui tal volta n'era l'amistançada- se'n diu que era *cap i principi de les dones agermanades*.⁷⁴ La muller de Pere Nadal, serrador, va ésser definida com a *pessima y gran traydora y pitjor que na Joana Falaguera*.⁷⁵ mentres que de Marca Garbina es feia constar que era *idem et peyor*.⁷⁶ Totes tres sembla que varen ésser enteses pels repressors com a l'equivalent femení del dirigent Joanot Colom. Un determinant que es traduí en què algunes varen ésser executades. En concret, Joana Falaguera fou penjada.

D'aquí el paper rellevant de les sermonadores en favor de la Germania. La seva importància deriva del fet que el sermonador és un orador de paraula fàcil, capaç d'elaborar un discurs, fins i tot improvisat, que podia tenir finalitats com la de donar explicacions i suscitar un estat d'opinió; havia de sebre reforçar aquells que mostrassin feblesa, podia transmetre certs tipus de consignes fàcilment assimilables i, a la vegada, atemorir els contraris. Tampoc l'hi mancava la capacitat de glossar determinades profecies, a vegades massa fosques o ambigües. I s'hi pot afegir el talent de donar vida a l'ideal revolucionari més enllà del fracàs, persistint en la seva actitud malgrat tot anàs en contra. Aquest fet no s'ha de tenir necessàriament com extraordinari. El cap i a la fi, el poble, il·letrat o no, estava acostumat als sermons religiosos, dels quals en coneixien bé l'estructura⁷⁷ i no s'han d'oblidar, pel cas concret de Mallorca, els de caràcter més singular, amb no poques connotacions polítiques,

⁷⁰ QUADRADO: *Informacions judicials ... Campos*, 136: núm. 58.

⁷¹ A. BORNST: "La transmissió de la herejia en la Edad Media" in J. LE GOFF: *Herejias y sociedades en la Europa preindustrial, siglos XI-XVIII*. Madrid, 1987, 207-212.

R. MANDROU: "La transmissió de la herejia en la Edad Moderna" in J. LE GOFF: *Herejias y sociedades en la Europa preindustrial, siglos XI-XVIII*, Madrid, 1987, 213-219.

J. BUSQUETS I MULET: "Una reminiscència musulmana en la rondallística mallorquina", *La Nostra Terra*, núm. 24, 1929, 533-534. Explica l'autor la possibilitat de què l'encantament de *per la fat i fat, que la mia mare m'ha comanat* sigui una deformació popular de l'al-Fâtîha, paraules amb les quals comença l'Alcorà.

⁷² QUADRADO: *Informacions judicials ... Ciutat*, 34: núm. 363.

⁷³ PIFERRER / QUADRADO: *Islas Baleares*, 405.

⁷⁴ QUADRADO: *Informacions judicials ... Ciutat*, 183: núm. 392.

⁷⁵ QUADRADO: *Informacions judicials ... Ciutat*, 38: núm. 400.

⁷⁶ QUADRADO: *Informacions judicials ... Ciutat*, 50: núm. 610.

⁷⁷ P. BURKE: *La cultura popular en la Europa moderna*. – Madrid, 1991, 193.

com el de la Festa de l'Estandart.⁷⁸ En conseqüència, no ha de sorprendre que se'ls consideràs preparats per repetir les fórmules dels oradors, sacres o no, cosa que els convertia en un gran perill a ulls dels repressors, ja que se'ls veia com els majors difusors de la ideologia. La gran majoria eren homes i el seu principal centre d'acció va esser Ciutat de Mallorca, per més que es desplaçaren arreu de tota l'illa. Llançaven les seves arengues per places i carrers, fent rotllo pels cantons, pujats als cimals dels arbres o, fins i tot, a les troncs de les esglésies.

Les dones sermonadores també predicaren a la ciutat, encara que a les viles també se n'ha trobada alguna que *parlava en favor de la Germania*. Ara bé, en general, ho feren en àmbits més reduïts i pel context general es pot inferir que actuaren més en el marc familiar o en cercles petits, sense que això vulgui dir que no ho fessin en públic. De les que actuaren a Ciutat de Mallorca es coneixen les germanes Gibertes,⁷⁹ encara que no se sap que sermonaven. De Gabriela Macipa consta que predicava que la *Quitació no.s podia fer sens sanch y que Deu venia porque se descubriessen los furts que los homens de be havian fets en la Universidad*,⁸⁰ en el context de la necessitat del sanejament de les finances públiques, per la qual cosa el lluïment dels censals derivats del Contracte Sant era un dels principals objectius dels argermanats, amb totes les implicacions d'un programa econòmic revolucionari. La paradoxa rau en què els cavallers n'eren ben conscients de les malversacions i de com la corrupció havia estat un detonant de l'esclafit agermanat.⁸¹ Així, no és d'estranyar que la mateixa Gabriela Macipa afegís que *anassen abax los mascarats qui no volien adherir en aquella, y tot lo que aportavan de la Cort era mal vestat, que lo rey no hi sabia res*. A la Part Forana, és té el cas de la dona Miquela Gallarda, filla de la dona Pau Molla, i la muller de Joan Ferrer;⁸² altres són les esposes de Jaume Font i de Jaume Frau;⁸³ a elles, tal volta, es puguin sumar la muller i la filla de Pere Rayas, descrites com a *de mala llengua*.⁸⁴

Una part dels sermons de les dones se centraven en denigrar la figura del virrei Miguel de Gurrea, a qui s'aplicaven apel·latius com *En Borreió*, *En Fideu* o *Lo Diablot*. Així, la muller del pintor Rafel Sbert, gran sermonadora i de qui se'n diu que mereixia esser penjada, acusava a tothom dient: *Mal haja qui no tirara una scopetada an en Borreyo o an en Gurrea* i recriminava al seu marit: *Si vosaltres*

⁷⁸ A. J. QUINTANA I TORRES: *La festa de l'Estandart. Cultura i cerimonial a Mallorca (Segles XIV – XX)* – València, 1998.

A. I. ALOMAR: (1998b) *L' Estandart. La festa nacional més antiga d'Europa (Segles XIII – XXI)* – Palma, 1998.

⁷⁹ QUADRADO: *Informacions judicials ... Ciutat*, 10: núm. 74.

⁸⁰ QUADRADO: *Informacions judicials ... Ciutat*, 16: núm. 160

⁸¹ G. SIMÓ "Les profecies atribuïdes a Bernat de Mogoda", *Randa*, núm. 7, 1978, 132-166. Jeroni Pons i Desmur, al comentar aquestes profecies, afirma: *pero, puy he promes de dir lo que jo se en est negoci, la causa principal porque se sagüiren tantes morts y desconcerts fonch (y es fama publica y tots los vells me certificaren) que los cavallers y ciutadans se varen partir gran suma de moneda y signanter diuven que mesuraven ab una servellera, y asso fone ultra de los que debian, que era altre gran summa de mil-lenars, per lo qual se mogue les sobredites comunita[ts]*

⁸² QUADRADO: *Informacions judicials ... Artà*, 113: núm. 117; 122: núm. 318.

⁸³ QUADRADO: *Informacions judicials ... Manacor*, 167: núm. 15; 175: núm. 208.

⁸⁴ QUADRADO: *Informacions judicials ... Montuiri*, 191: núm. 3.

*haguessen degollat en Gurrea ans que se'n anas, ara no'ns faria la guerra.*⁸⁵ N'hi havia que demanaven venjança públicament, com la muller del serrador Pere Nadal que *dix a uns pagesos: ara es hora, germans, de pendre venjansa de la sanch de vostres germans que han morts y entre vosaltres ni ha que sen han untades les mans;*⁸⁶ l'esposa del paraire Tallades, quan mataren el seu marit, cridava que degollassin tots els mascarats, que no en perdonassin cap i, després de reduïda la ciutat, sostenia que el seu marit era un màrtir per les Germanies.⁸⁷ D'altres encoratjaven als homes per a què passassin a l'acció i així ho feia la muller de n'Armengol a l'exclamar: *Mirau vosaltres, traydors! Nostres germans maten defora y vosaltres stau aci! Degollarlos a tots!*⁸⁸ o els instaven a mantenir l'esperança en el triomf com la muller del calceter Perot Puig que, xerrant amb mestre Cardona, digué que *bé anava tot si los lorers que havian posats per la Quitació metien rel.*⁸⁹

Una altra constant eren temes com la religiositat dels cavallers, que es veia aparatosa i buida de sentit. L'esposa del fosser En Figuera afirmava que *Nostra dona de Luch era fuyta dels heretjes, so es del senyor visrey.*⁹⁰ Una opinió prou significativa ja que la veneració al santuari venia d'enrera a tota l'illa.⁹¹ Ara bé, el prior de Lluc, que era d'extracció popular, censurà les Germanies i provocà l'assalt i el saqueig de ca seva i el del propi monestir.⁹² En aquest mateix sentit de censura d'una religiositat hipòcrita, s'han d'entendre les paraules de Na Trobada, dona enamorada de l'Adobaria, al predicar que el virrei ja havia estat penitenciat per la Inquisició, que l'havien de cremar i a qui l'insultava tot dient: *Ca! Fill de ca jueu!*⁹³

Ara bé, la major acusació contra els agermanats va esser la de la rebel·lió contra el seu senyor natural, Carles I. Sovint s'ha dit que tenien un concepte de la monarquia un tant ingenu i que veien el rei com a un pare protector i benèvol. Per contra, els cavallers, amb el virrei al cap davant, personificaven tots els mals i les desgràcies que patia el regne.⁹⁴ D'aquesta manera, si es cometien injustícies en nom del rei, era perquè no n'estava al corrent, ja que cavallers i mals consellers ho feien a espatlles seves. Com ja s'ha vist, així ho creia Gabriela Macipa i també Antelma Anglada la qual sostenia que *lo rey no'n sabia res de tot el que feya lo Sr. Virrey*

⁸⁵ QUADRADO: *Informacions judicials ... Ciutat*, 88: núm. 1.130.

⁸⁶ QUADRADO: *Informacions judicials ... Ciutat*, 38: núm. 400.

⁸⁷ QUADRADO: *Informacions judicials ... Ciutat*, 64-65: núm. 834.

⁸⁸ QUADRADO: *Informacions judicials ... Ciutat*, 83: núm.1083

⁸⁹ QUADRADO: *Informacions judicials ... Ciutat*, 80: núm.1043

⁹⁰ QUADRADO: *Informacions judicials ... Ciutat*, 24 : núm. 262.

⁹¹ R. JUAN / G. LLOMPART: "Los Santuarios de Montserrat i Lluc. Una confrontación de orígenes", *Studia Monastica*, 19, 1977, 361-385.

⁹² A. SANTAMARIA: "El prior Vaquer y la Germania de Mallorca", *Lluc*, 467-469, 1965, 3-11.

⁹³ QUADRADO: *Informacions judicials ... Ciutat*, 78: núm. 1.027

⁹⁴ M. DEYÀ BAUZÀ: "La Part Forana, de les Germanies a la implantació del model de Trento", A. GINARD BUJOSA / A. RAMIS PUIG-GROS [Edició a cura de:]; *El patrimoni de l'Església i el convent de Llorito* - Mallorca, 2004, 21-35. El dr. Deyà assenyala -a la plana 22, nota 2- que *els agermanats mai no es manifestaren contra el monarca, sinó que fins i tot en no pocs moments depositaren en la persona de Carles d'Àustria la fe -una mica infantil en el meu parer- que els greuges i abusos de l'oligarquia s'acabessin [...].*

*perque aquest ho emabarassava.*⁹⁵ Però, poc a poc, aquesta imatge del bon rei s'anà trencant quan la situació es tornà més violenta i a mesura que el monarca comminava els revoltats a l'obediència cada vegada amb major duresa. Malgrat la fidelitat inicial,⁹⁶ s'arribà a un punt en què es pensà en substituir el rei llunyà que els havia abandonat per recórrer a la figura d'un monarca salvífic: el rei Encobert, que havia de sortir del seu amagatall i remeiar tots els mals del poble. La majoria de difusors d'aquesta idea varen ésser homes i es parlava més del *Llibre de l'Encobert*⁹⁷ que del monarca en sí. No hi ha cap dubte de la presència d'aquest llibre a l'illa, ben documentat a Ciutat de Mallorca,⁹⁸ a Muro⁹⁹ i, en particular, a Sineu.¹⁰⁰ No hi faltaren dones i tal és el cas de la muller del teixidor de llana Rafel Falcó que, a Ciutat de Mallorca, *sermonava del Encubert ab gran affectió y sabor.*¹⁰¹

Es pot considerar que totes aquestes sermonadores podien limitar-se a repetir el que sentien en boques dels homes; que podien ésser només un eco de les seves paraules. Ara bé, així i tot, aquestes intervencions en la propagació de la ideologia agermanada no s'han de veure com un simple acte passiu. És cert que una part considerable de dones d'aquells moments no comptaven amb cap tipus de formació intel·lectual,¹⁰² però també és igualment cert que no totes eren analfabetes, sobre tot pel que fa a les que eren esposes de menestrals i encara més en el sí de segons quins oficis. Per exemple, tots els relacionats amb la manufactura tèxtil requerien uns coneixements que anaven més enllà de la simple habilitat manual. El càlcul hi jugava un paper important i no sols en la comptabilitat, l'escriptura es requeria per dur registres d'entrades i sortides de comandes; ... A més, a més, dins del sistema d'organització del treball a l'època –sobre tot el tèxtil–,¹⁰³ les dones menestrals no només col·laboraven en aquestes tasques, sinó s'arribaven a fer-se càrrec dels obradors en cas d'absència dels seus marits o de la seva mort, fins que se'n poguessin responsabilitzar els fills. Un ofici que ho recollí explícitament a les seves ordinacions va ésser precisament el dels paraires, que tant de protagonisme tingueren, si bé ho feu tardanament. De fet, de 82 dones detectades a Ciutat de

⁹⁵ QUADRADO: *Informacions judicials ... Ciutat*, 7: núm. 24.

⁹⁶ Si bé és cert que els crims de revolta varen ésser el de *Ius est in armis* i el de *Qui deus, qui pax*, tampoc hi mancaren, almanco en els primers moments, els de *Visca el rey!*. De fet, a viles com Valldemossa (QUADRADO: *Informacions judicials ...*, 311) es feren cèdules firmades per agermanats en les quals apareixen afirmacions com: *Item, que mantendrán lo rey nostre senyor don Karles.*

⁹⁷ E. DURÁN: "Entorn de la figura de l'Encobert", *Micel·lània Aramon i Serra*, III, 1982, pp. 147-167. E. DURAN / J. REQUESENS: *Profecia i poder al Renaixement. Texts profètics catalanas favorables a Ferran El Catòlic* – València, 1997.

⁹⁸ QUADRADO: *Informacions judicials ... Ciutat*, 342: núm. 32. Es tracta de Bartomeu Casado, cinter.

⁹⁹ QUADRADO: *Informacions judicials ... Muro*, 206: núm. 101. L'implicat és Antoni Gelabert.

¹⁰⁰ QUADRADO: *Informacions judicials ... Sineu*, 261: núm. 8; 262: núm. 39; 264: núm. 76 i 266: núm. 111. Aquest grup estava format per: Rafel Puig-gros, Mateu Ferrer, Miquel Caimari i Antoni Far.

¹⁰¹ QUADRADO: *Informacions judicials ... Ciutat*, 81: núm. 1.053.

¹⁰² X. RENEDO: "Llegir i escriure a la tardor de l'Edat Mitjana" in R. ALEMANY / A. FERRANDO / LL.B. MESSEGUER [Editors] *Actes del Novè Col·loqui Internacional de Llengua i Literatura Catalana* – Barcelona, 1993, 209-222.

¹⁰³ M. BERNAT I ROCA: "Dones i treball. Algunes notes sobre la manufactura tèxtil a Mallorca (S. XIV - XVII)", *Lluc*, 767, 1992, 3-7.

Mallorca, es coneix l'ofici de 70'10 % de pares o marits i 14 d'elles apareixen clarament lligades precisament al de paraire i les relacionades amb altres activitats tèxtils sumen fins a 13, com ara teixidors de llana i lli, tintorers, calceters o sastres. Per tant, a una part d'aquestes dones se les ha de suposar algun tipus de formació que implicava com a mínim llegir, escriure i comptar, si bé no sempre se'ls reconegué.¹⁰⁴

Si es repassen les xifres, s'obté que més d'un 30 % de les conegudes com a addictes podien respondre a aquest perfil d'alguna preparació que les facultàs, d'una forma o altra, per divulgar un corpus ideològic. I si el més segur és que no participassin activament en els consells que es celebraven al refectori de Sant Francesc -ni tan sols hi devien poder assistir- sí que n'estarien ben al corrent dels temes tractats i en parlarien, amb tota seguretat, a les seves pròpies rotllades. I les de més empenta eren les que gosaven secundar la tasca dels agermanats i sumar-se de paraula i d'acció a la difusió d'uns ideals que, com en tota revolta de les característiques de les Germanies, perseguien un món millor.

3.- Dones mascarades

Igualment presents són les dones mascarades: aquelles que foren objecte d'agressions per part dels agermanats. Pertanyents a les classes benestants, en la seva majoria, es veren atacades en raó de qui era el seu marit o la seva família, però també dones de condició més humil ho patiren en funció dels seus vincles i relacions de dependència amb els mascarats o, per ventura, per les seves pròpies conviccions. Per altra part, singularment, n'hi hagué que reberen algun tipus de protecció enmig del clima de violència.

De les agredides, unes varen rebre amenaces a l'intentar abandonar Ciutat de Mallorca, com els va ocórrer a la muller de Mn. Antoni Dameto i la de Mn. Mateu de Pacs a qui Antonina, filla del bracer Joan Lladó els digué: *Hont anau? Que també us degollaran allà hont anau, com assi!*¹⁰⁵ algunes varen esser impedides d'expressar-se com la muller de Mn. Antoni Barthomeu a qui mestre Pere Casellas, ferrer, separà de la muller de Torres, paraire, no deixant-les xerrar i acusant-les de mascarades;¹⁰⁶ altres sofriren mals materials, com la senyora Vicença, a qui Francesc Aixartell *abatia les portes de la casa per matar-li son fill*;¹⁰⁷ dona Praxedis Veyna, muller de Mn. Cardona patí robatoris a ca seva per part del teixidor de lli Antoni Cardona i altres¹⁰⁸ o veren morir alguns dels seus servidors, com la senyora Sant-Johana, a la qual li mataren En Marc i que, a més a més, va esser

¹⁰⁴ MA. RODERAS / S. Mª VICENT: "La cultura escrita y la mujer: modelos de participación y exclusión en la vida pública" in C. SEGURA GRAIÑO [Ed.]: *La voz del silencio II. Fuentes directas para la Historia de las Mujeres (Siglos VIII - XVIII)* - Madrid, 1992, 17-31.

M. L. KING: *Mujeres renacentistas. La búsqueda de un espacio* - Madrid, 1993, 203-298.

¹⁰⁵ QUADRADO: *Informacions judicials ... Ciutat*, 24: núm. 261.

¹⁰⁶ QUADRADO: *Informacions judicials ... Ciutat*, 89: núm. 1134.

¹⁰⁷ QUADRADO: *Informacions judicials ... Ciutat*, 16: núm. 159.

¹⁰⁸ QUADRADO: *Informacions judicials ... Ciutat*, 28: núm. 299.

delatada pel pare Ramon Cerdà quan fugia.¹⁰⁹ A algunes se les va sotmetre a acossament, com la muller de Mn. Negre Pachs, *guardada* per Salvador Rubí, pare, el qual un vespre li dix que volia entrar en la cambra para dormir ab ella;¹¹⁰ n'hi va haver d'extorsionades, com la muller del pare Torres, a qui el botiguer Miquel Cortés i Nicolau Bibiloni li feien pagar cada mes mig ducat¹¹¹ o la mare de Mn. Miquel Anglada, que va haver de pagar 6 ducats al pare Miquel Cànoves per a què la duqués a la Part Forana¹¹² i no mancaren les perseguides, com la muller del notari Genovard a qui el corder Perot Andreu, acompanyat d'altres, volgué matar-la¹¹³ o la muller i les filles de Cristòfol Mir fins que foren trobades per Miquel Cànoves, pare, en l'escorcoll de la casa de Na Subirats.¹¹⁴ No hi faltaren les lesionades físicament, com la muller d'Antoni Massot que, tot sagnant per la boca, va haver de sentir com l'argenter Rafel Sastre deia al seu marit: *Anau en bona hora, no'm pesa sino com vos no'n lansau mes que ella.*¹¹⁵ I altres foren traïdes de mala manera, com la senyora Cotonera i la seva germana, esposa de Mn. Joanot Bartomeu, que resulta morta.¹¹⁶ Les víctimes mortals foren més: se sap que la família de Mn. Carles Despuig, a Calvià estant, va ésser pràcticament exterminada¹¹⁷ i que Cosme Bonet¹¹⁸ i Joan Pujol¹¹⁹ *isqueren al vinyet [...] para degollar les dones d'honor y degolarenne cinch o sis.*¹²⁰

En contrapartida, altres mascarades foren objecte d'un cert tracte de favor per part d'alguns agermanats en forma de protecció, ajudant-les a fugir o ben fent de guardes, encara que, a vegades, de forma no massa clara. La mare de Mn. Miquel Anglada va ésser duita a la Part Forana per Miquel Cànoves, pare, si bé és cert que va rebre 6 ducats per fer-ho, per més que va prometre tornar-los.¹²¹ La muller de Mn. Quint aconseguí passar d'Artà a Menorca amb l'ajut de Guillem Morey¹²² i Joan Serra, de Muro, va tenir cura d'amagar la senyora Sant-Martina i les seves filles a la

¹⁰⁹ QUADRADO: *Informacions judicials ... Ciutat*, 37: núm. 389; 85: 1097.

¹¹⁰ QUADRADO: *Informacions judicials ... Ciutat*, 54: núm. 676.

¹¹¹ QUADRADO: *Informacions judicials ... Ciutat*, 75: núm. 1000.

¹¹² QUADRADO: *Informacions judicials ... Ciutat*, 7: núm. 35.

¹¹³ QUADRADO: *Informacions judicials ... Ciutat*, 30: núm. 325.

¹¹⁴ QUADRADO: *Informacions judicials ... Ciutat*, 7: núm. 35.

¹¹⁵ QUADRADO: *Informacions judicials ... Ciutat*, 33: núm. 356.

¹¹⁶ QUADRADO: *Informacions judicials ... Ciutat*, 60: núm. 760.

¹¹⁷ PIFERRER / QUADRADO: *Islas Baleares*, 361-362. Es tracta de la *codolada* atribuïda a Joan Binimeles sobre els assassinats comesos pels agermanats.

J. B. ENSENYAT: *Historia de la Baronía de los Señores Obispos de Barcelona en Mallorca* - Palma, 1919, 400-407.

¹¹⁸ QUADRADO: *Informacions judicials ... Ciutat*, 45: núm. 489. Era mariner.

¹¹⁹ Pot tractar-se de qualsevol dels quatre coneguts:

QUADRADO: *Informacions judicials ... Ciutat*, 34: núm. 363, qualificat d'*homeyer*; 42: núm. 450, pagès *quí sta en les vinyes de Mn. Quint*; 60: núm. 760, pare i que es dedicava a robar per cases i vinyes; 72: núm. 952, picapedrer d'ofici.

¹²⁰ ENSENYAT: *Historia de la Baronía ...* 405, nota 1.

¹²¹ QUADRADO: *Informacions judicials ... Ciutat*, 7: núm. 35.

¹²² QUADRADO: *Informacions judicials ... Artà*, 120: núm. 267.

seva pròpia casa fins que passaren a Acúdia¹²³ i el mateix feu Rafel Cerdó amb la muller de Mn. Francesc Clapes i la senyora Font,¹²⁴ mentres que Joan Llueroig, de Sant Joan, protegí la senyora Sala i la senyora Juny duent-les per garrigues.¹²⁵

4.- La repressió

Una vegada més, varen vèncer els poderosos i la repressió va ésser molt dura. Com, era d'esperar, Joanot Colom va ésser executat de manera sumariíssima i cruel el 3 de juny de 1523; el seu cap s'exposà dins d'una gàbia a la Porta Pintada de les murades de Ciutat de Mallorca, on encara se'n veien restes en el segle XIX. De tots els altres executats, no hi ha cap llista fiable, ja que els triomfadors no tengueren gaire interès en fer-ne cap de pública, per més que es pot parlar de més d'un centenar i mig de sentències a la pena capital.¹²⁶ Lògicament, aquestes execucions només contemplen xifres oficials i no les dels penjats als arbres després de cada batalla o les morts per venjances personals. De totes maneres, els recomptes demogràfics anteriors i posteriors a les Germanies permeten afirmar que determinades viles perderen d'un 25 % a un 35 % de la seva població masculina. Ja s'ha comentat com unes poques dones també varen ésser executades. Moltes de les altres es veren sotmeses, encara que fos indirectament, a un altre tipus de repressió: l'econòmica. El problema rau en què bona part dels agermanats eren pobres, no hi havia lloc al segrest de béns i les composicions que hagueren de pagar els encausats es feren extensives a tota la població: els agermanats per haver estat agermanats; els mascarats, per haver estat alliberats. El cas era que així tampoc es podia fer front als deutes. Algunes avaluacions xifren que Ciutat de Mallorca hagué de pagar, en un primer estadi, més de 25.000 L. i la Part Forana més de 111.000 L. A cada cap fiscal li corresponia el pagament d'unes 30 L. L'única solució va ésser acudir a un nou procés d'endeutament. Algunes viles trigaren més de 30 anys en pagar el total. Pel que fa a la situació concreta de les dones, ja es pot veure quina va ésser. Moltes veren morir els seus parent masculins en el camp de batalla; d'altres, els perderen en l'epidèmia de pesta que seguí a la revolta; molts foren empresonats i, tal vegada els de més sort, abandonaren l'illa.¹²⁷

D'aquesta manera, les agermanades, com a dones soles, hagueren d'assumir pagaments gravosos i s'enfrontaren a un futur incert. Algunes viudes es tornaren casar i es pot intuir que ho feren amb antics agermanats, com la viuda del tintorer

¹²³ QUADRADO: *Informacions judicials ... Muro*, 211: núm. 236.

¹²⁴ QUADRADO: *Informacions judicials ... Muro*, 206: núm. 95.

¹²⁵ QUADRADO: *Informacions judicials ... Sant Joan*, 257: núm. 54.

¹²⁶ A. CAMPANER: *Cronicon Maioricense* – Palma, 1984, 297: “Notas de varias ejecuciones verificadas en junio de 1523 redactada por Guiuillermo Valentí”: 299-302: “Nota dels executats a mort” que procedeix de la Procuració Reial i va ésser copiada pel paborde A. Jaume.

¹²⁷ M. BERNAT [I ROCA]: “Les Germanies” in E. BELENGUER: [Dirigida per:] *Història de les Illes Balears/II*: M. DEYÀ BAUZÀ [Dirigit per:] *L'època foral i la seva evolució (1230-1715)* – Barcelona, 2004, pp. 285-313

Guillem Mora que ho va fer amb l'hortolà Jordi Fullana.¹²⁸ Però, en conjunt, la seva situació degué esser precària. No es tractava només d'haver quedat desemparades d'una figura masculina que la societat de l'època veia com a indispensable, sinó que a la penúria econòmica, s'hi sumava, en alguns casos, la recuperació d'uns habitatges que havien patit greus destrosses. Per dades de 1525,¹²⁹ se sap que Giberta Praxedis, na Llobera, n'Orella o Joana Valentina havien de reparar les seves cases ruïnoses bé per haver patit en el decurs dels avalots o, tal vegada, i malgrat no constar als llistats d'addictes, per haver estat enderrocades com a càstig. Moltes, empeses per aquesta situació gairebé desesperada a causa dels seus antecedents, degueren cercar una sortida realitzant tot tipus de tasques malpagades, fins i tot, la prostitució.¹³⁰ Amb tot, s'ha de suposar que una certa solidaritat entre antics revoltats ho pogué fer més suportable.

Apèndix

- Els números entre parèntesi són indicadors d'al·lusions a partir de familiars majorment masculins.

QUADRE I : Relació de dones implicades a les Germanies a CIUTAT DE MALLORCA - 1521/1523.		
NÚM.	NOM:	OBSERVACIONS:
14	Canongeses, les	De la Plaça del Call; sermonadores; fautores d'agermanats.
39	La dona Perons	
72	Catherina Rossellona	Molt agermanada, avalotadora i sermonadora
86	Muller de Miquel Planas, paraire	Tallava llenya dels horts enderrocats
94	Gibertes, les dues germanes	Sermonadores
(116)	Muller de Francesch Pons a. Navarres	Agermanada; perseguidora de mascarats; avalotadora i perversa
(116)	Filla de Francesch Pons a. Navarres	Agermanada; perseguidora de mascarats; avalotadora i perversa
(131)	Muller de Juan Danús, paraire	- <i>tal com son marit</i>
160	Macipa, Gabriela	Molt sermonadora
164	Catlara, Francina, senyora i vidua	Agermanada
(211)	Muller de Juan Stelrich a. Coha Blanca, hostaler	Perseguidora de bons
(211)	Filla de Juan Stelrich a. Coha Blanca, hostaler	Perseguidora de bons
222	Mira, Jaumeta	Sermonadora; cap i principi de les dones agermanades

¹²⁸ QUADRADO: *Informacions judicials ... Ciutat*, 67: núm. 868; 69: núm. 894.

¹²⁹ M. BERNAT I ROCA: "«Libre de Reperatio de les cases de Ciutat» (Ciutat de Mallorca - 1525)", *BSAL*, 56, 2000, 117-143.

¹³⁰ Val a dir que, en aquesta època, el bordell de Ciutat de Mallorca com a institució es trobava en plena decadència i no sembla que hi hagués ni una regulació ni cap control sobre les activitats d'aquestes dones. Veure: BERNAT / SERRA "«Folles fembres bordelleres» ...", passim.

(223)	Muller de Juan Calafat, corredor	Avalotadora
(227)	Muller d'Antoni Torner, paraire	Agermanada com el marit
255	Eufrasina, dona	Beneïa En Colom
(261)	Antonina, filla de Juan Lladó, bracer.	Gran avalotadora i no reduïda
(299)	Muller d'Antoni Cardona, teixidor de lli	Avalotadora com el marit
(304)	Muller de Mateu Morro	Sermonadora
(311)	Muller de Miquel Major, sabater; costurera	<i>era tal com ell</i>
(323)	Muller de Juan Serra, sastre	Perseguidora de mascarats
(340)	Muller d'Antoni Totasaus, sabater	- <i>scandalosa, desmandada y molt mala lengua</i>
(355)	Muller de Julià Pisà, paraire i revededor	- <i>totemps sermonava</i>
(369)	Muller de Miquel Garau, botiguer	- <i>idem ut vir</i>
(377)	Muller de Juan Anglada, revededor	Avalotadora
(377)	Sabatera, na	Malparladora de mascarats
(378)	Muller de Bartomeu Olivar, sastre	Afectada
(379)	Muller de Miquel Jordà, sabater	Agermanada
(400)	Muller de Pere Nadal, serrador	- <i>pessima y gran traydora y pitjor que na Joana Falaguera</i>
(463)	Juana Falaguera	Mare del poble; matadora
(487)	Muller de Juanot Garcia, boter	Agermanada
(487)	Filla de Juanot Garcia, torner	Agermanada
(530)	Muller de Juan Manresa, teixidor de lli	Agermanada, <i>com tota la casa</i>
534	Ferrara a. Joffre, viuda	Agermanada
(534)	Germana de la viuda Ferrara	Agermanada
(552)	Muller d'Antoni Boscana, moliner draper i paraire	- <i>pitjor que ell</i>
(554)	Muller de Jaume Rostit, mariner	- <i>molt mala y mal parlant contra los mascarats</i>
(596)	Muller de Gabriel Mulet, calafat	Agermanada
(596)	Filla de Gabriel Mulet, calafat	Agermanada
609	Piquera, Joana	Sermonadora
(609)	Germana de Joana Piquera	Agermanada
610	Garbina, Marca	- <i>idem et peyor</i>
626	Juana, madò; muller de mestre Pere, tintorer	Sermonadora
(636)	Muller d'Antoni Pons, tintorer	- <i>dix que qui li donaria lo cap den Gurrea que li daria X ducats</i>
(656)	Ruberta, muller d'Arnau Rubert	Escorcolladora de mascarades
(709)	Muller de mestre Gonsalvo, pintor	Agermanada
(749)	Muller de Bernat Sagrera, paraire	Gran sermonadora
(780)	Muller de Guillem Quintana, hortolà	Escorcolladora de mascarades
(794)	Muller de Jaume Ferragut, hortolà	Sermonadora
(819)	Muller d'Antoni Borràs, paraire	Avalotadora i sermonadora

(827)	Muller de Pere Lobet, bracer	Sermonadora
(838)	Muller de Bartomeu Nebot, teixidor de llana	Sermonadora i avalotadora, <i>per lo semblant del marit</i>
(834)	Muller d'En Tallades, paraire	Gran sermonadora
(853)	Sebastiana Calafata, muller de Juan Calafat, bracer	Deia als mascarats: <i>no cureu, cans traydors, que tots sereu degollats</i>
(857)	Muller de Pere Rexach, paraire	Avalotadora
861	Muller de mestre Gabriel Massaguer, barber	Agermanada
(868)	Muller de Guillem Mora, tintorer	Insultadora de mascarades
(880)	Muller de Juan Quintana, lo Prom, bracer	Escorcolladora de mascarades
(941)	Muller de Martí Pellicer, paraire	- <i>molt mala</i>
954	Fornera, vidua	- <i>se creu que si fos stat home fora stat matador</i>
(958)	Muller de Jaume Forner, revenedor	- <i>perversa intenció</i>
(993)	Muller de Miquel Ferrer, fuster	Agermanada
1027	Trobada, dona enamorada de l'Adobaria	Gran sermonadora
(1030)	Muller d'Andreu Ballester	Deia que el virrei era <i>lo diablot</i>
(1031)	Muller d'Antoni Domenech, paraire	Agermanada
(1032)	Muller de Martí Domenech, sabater	Agermanada
(1043)	Muller de Perot Puig, calceter	- <i>gran afectada y agemanada</i>
(1063)	Muller de Miquel Alzina, calceter	Agermanada
(1063)	Filla de Miquel Alzina, calceter	Agermanada
(1063)	Germanes de Miquel Alzina, calceter	Agermanades
(1079)	Muller de Bartomeu Miquel, boter i paraire	Molt agermanada
(1083)	Muller de N'Armengol	Molt agermanada
(1084)	Muller de Juan Seguí, abaixador i paraire	Avalotadora
(1087)	Muller de Pere Alzina, sabater	Sermonadora
(1097)	Muller de Ramon Cerdà, paraire	Agermanada
(1130)	Muller de Rafel Sbert, pintor	Gran sermonadora
(1138)	Muller de Dionís Silvestre, saboner	Agermanada
(1151)	Muller de Bartomeu Luch, moliner	Agermanada
(1151)	Filles de Bartomeu Luch, moliner	Agermanades
(1162)	Muller de Juan Crespi, paraire	Agermanda <i>tal com el seu marit</i>

QUADRE II : Relació de dones implicades a les Germanies a ARTÀ - 1521/1523.

NÚM.	NOM:	OBSERVACIONS:
(4)	Muller d'antoni Crespi a. Basó	De germania i mala intenció
(107)	Muller d'Antoni Ballester	Pitjor que tots
117	Dona Miquela Gallarda, filla de la dona Pau Molla	Mala i parlava mal en favor de la Germania
(308)	Muller de Joan Cursach	Fou mala
(318)	Muller de Joan Ferrer	Parlava en favor de la Germania

(346)	Muller de Pere Massanet	Fou mala
(358)	Muller d'Antoni Tous	De germania

QUADRE III : Relació de dones implicades a les Germanies a BUNYOLA - 1521/1523.

NÚM.	NOM:	OBSERVACIONS:
10	Eleonor, vídua de Martí Borrás	- <i>mala y de perversa intenció, dona parlera</i>
(23)	Muller de Joan Poch, menor	- <i>erat pessima</i>
(55)	Mare de Francesc Muntaner	De germania

QUADRE IV: Relació de dones implicades a les Germanies a CAMPOS - 1521/1523.

NÚM.	NOM:	OBSERVACIONS:
30	Margoy Ballestera, vídua	De germania
58	Pau, vídua	De germania
(79)	Muller de Miquel Curt	Agermanada

QUADRE V: Relació de dones implicades a les Germanies a MANACOR - 1521/1523.

NÚM.	NOM:	OBSERVACIONS:
(15)	Muller de Jaume Font	Afectada de parlar de la Germania
(179)	Muller de Joan Metje, pescador	Era mala en contra de l'opinió del marit
(183)	Muller de Bartomeu Cabreret	Molt mala i perversa
(186)	Muller de Gabriel Gelabert	Molt mala intenció i parlava desastres en favor de la Germania
(192)	Muller d'Antoni Ballester (segona)	Mala i terrible; <i>volebat percutere duas dominas</i>
193	Muller de Sabastià Rigolf	De la Germania i mala
(200)	Muller d'Antoni Joan a. Sayart	Sermonadora; molt perversa; és estada al camp den Colom
(208)	Muller de Jaume Frau	Parlava en favor de la Germania
(210)	Muller de Joan Jaume, fill de Joan	Pitjor que el seu marit
(228)	Muller de Mateu Morey	Era tan mala com ell
(241)	Muller d'Esteva Ballester	- <i>fuít pessima in Germania</i>
(344)	Muller de Marc Armengol	De la Germania com el seu marit
(253)	Muller d'Andreu Mesquida	De Germania, molt; pitjor que el seu marit
(257)	Mare de Jaume Genovard	Terrible
(326)	Muller de Guillem Vaquer	Molt afectada, com el marit
(326)	Filla de de Guillem Vaquer	Molt afectada, com el pare
(335)	Muller de Simó Jaume	Tenia afecció a la Quitació
(337)	Muller de Pere Rosselló	Era pitjor que el marit
(346)	Muller de Miquel Ferrer	Fou de la Germania
(351)	Muller de Joan Rosselló	Pitjor que el marit
(392)	Muller de Jaume Rexac a. Balma	Pastava per la Germania
(432)	Muller de Jaume Mas a. Jaumino	És mala

QUADRE VI: Relació de dones implicades a les Germanies a MONTUÏRI - 1521/1523.		
NÚM.	NOM:	OBSERVACIONS:
(3)	Muller de Pere Rayas	Molt afectada i mala llengua
(3)	Filla de Pere Rayas	Molt afectada i mala llengua

QUADRE VII: Relació de dones implicades a les Germanies a PETRA - 1521/1523.		
NÚM.	NOM:	OBSERVACIONS:
(88)	Muller de Gabriel Fiol	Fou mala

QUADRE VIII: Relació de dones implicades a les Germanies a PORRERES - 1521/1523.		
NÚM.	NOM:	OBSERVACIONS:
(15)	Muller d'Antoni Valls	Fou mala segons alguns
(28)	Muller de Sebastià Pons	Pitjor que son marit

QUADRE IX : Relació de dones mascarades a les Germanies a CIUTAT DE MALLORCA - 1521/1523.		
NÚM.	NOM:	OBSERVACIONS:
(35)	Mare de Mn. Miquel Anglada	Duta de la Part Forana per Miquel Cànoves, paraire.
(35)	Muller i filles de Cristòfol Mir	Trobades en escorcoll per Miquel Cànoves, paraire.
(63)	Muller de Gabriel Vallmanya	Acusada per mestre Miquel Sagrea, jove, d'espigolar i segar pels mascarats
(83)	Madó Veyna dels Levadors	Joan figuera, ferrer, i altres li enderrocaren les tàpies
(158)	Senyora Vicensa	Francesc Axartell abatia les portes de ca seva per matar-li son fill, que era mascarar
(261)	La muller de Mn. Antoni Dameto i a la muller de Mn. Mateu de Pax:	Insultades per Antonina, filla de Joan Lladó,
(299)	Dona Praxedis Veyna, muller de Mn. Cardona	Antoni Cardona, teixidor de lli, i altres anaren a robar a ca seva
(313)	Senyores Cavallarias	Guardades pel fill de Felip Joan, sabater, amb altres dones de bé
(325)	Muller de Genovard, notari	Perot Andreu, corder, i altres la volgueren matar
(356)	Muller d'Antoni Massot	Agredida per Rafel Sastre, argenter
(389)	Senyora Sant-Johana	Miquel Cerdà, abaixador, li volgué matar en Marc
(676)	Muller de Mn. Negre Pachs	Guardada per Salvador Rubí, paraire,
(760)	Senyora Cotonera	Joan Pujol, paraire, la traí
(760)	Germana de la senyora Cotonera, muller de Mn. Joanot Barthomeu	Joan Pujol, paraire, la traí i la mataren
(1000)	Muller de Torres, paraire	Guardada per Miquel Cortés, botiguer i Nicolau
(1097)	Senyora Sant-Johana	Delatada per Ramon Cerdà, paraire

(1134)	Muller de Mn. Antoni Barhomeu	Impedida de xerrar per mestre Pere Casellas, ferrer
--------	-------------------------------	---

QUADRE X : Relació de dones mascarades a les Germanies a ARTÀ - 1521/1523.

(247)	Muller de Mn. Quint	Duita a Menorca per Guillem Morey; guià altres mascarats i altres dones
-------	---------------------	---

QUADRE XI : Relació de dones mascarades a les Germanies a MURO - 1521/1523.

(95)	Muller de Mn. Francesc Clapes	Rafel Cerdó l'ha tenguda amagada a ca seva
(95)	Senyora Font	Rafel Cerdó l'ha tenguda amagada a ca seva
(236)	Senyora Sant-Martina i les seves filles	Joan Serra les amagà a ca seva per passar a Alcúdia

QUADRE XII : Relació de dones mascarades a les Germanies a SANT JOAN - 1521/1523.

(54)	Senyora Sala i senyora Juny	Joan Llucroig les porta per garrigues per protegri-les
------	-----------------------------	--

Resumen

El papel de las mujeres en el curso de los movimientos sociales, las revueltas y las herejías ha sido fundamental. No sólo como transmisoras de las ideas a las nuevas generaciones, sino como provocadoras de las masas. Estas actuaciones eran lógicas durante el Antiguo Régimen, por ello, las mujeres que adquirirían un papel protagonista eran excepcionales. Este artículo presenta el papel de las mujeres durante las Germanías de Mallorca (1521-1523) en el que se documentan, precisamente, estas actuaciones.

Abstract

The paper of the women in the course of the social movements, the revolts and the heresies has been fundamental. Not only like transmitters of the ideas to the new generations, but like provokers of the masses. These performances were logics during the Old Regime, for that reason, the women who acquired a paper protagonist were exceptional. This article presents the paper of the women during the Germanias of Majorca (1521-1523) in which are documented, indeed, these performances.